

MIBEN SEGÍT SZENT MARGIT? KRÍZISHELYZETEK ÉS IMAMEGHALLGATÁSOK ÁRPÁD-HÁZI BOLDOG MARGIT SZENTTÉ AVATÁSI ELJÁRÁSBAN^{1*}

Ki volt Árpád-házi Boldog Margit?

Arra a kérdésre, ki volt Boldog Margit, a legrövidebb válasz úgy adható meg: egy szent királylány a 13. században – akinek élete erősen kötődött Veszprémhez is, hiszen nyolc évet élt ebben a városban.

Árpád-házi Szent Margit (1242-1271) IV. Béla magyar király és Laszkarisz Mária nyolcadik gyermekeként látta meg a napvilágot (1242. január 27.) a mongol invázió idején (1241-1242) Klissza² várában. Szülei már megszületése előtt a maguk és az ország megszabadulásáért engesztelő áldozatként kolostori életre szánták.³ A kis Margit három éves korában Veszprémbe került a Szent Katalin kolostorba, ahol mint oblata nevelkedett több arisztokrata leánygyermekkel együtt, a domonkos szerzetesek felügyeletére bízva. Eközben épült már Buda mellett a Nyulak szigetén a Margit végleges otthonának szánt kolostor, ahová 1252-ben átköltözött.⁴ Apja házassági terveinek ellenállt.⁵ Itt élte le életét. Szigorúan aszketikus életformája kimerítette erejét, tönkretette egészségét, és 28 évesen itt halt meg.⁶

Életszentsége megfelelt a kor társadalmi és vallási várakozásainak, eszméinek, a 13. századi új vallásosságnak, ami elindította a premontrai rendet, a Szent Ferenc Rendet és Szent Domokos rendjét.⁷ Ennek meghatározója volt a humanitas Christi (kereszt, passio, Eucharistia).⁸

1 * A kutatást az OTKA NK 81502 pályázata támogatta.

2 Dalmatia, ma Klis, Horvátország.

3 BÓLE 1937. 17., KLANICZAY Gábor 1994. 112.

4 KLANICZAY Gábor 1994. 112-113. Ez a mai Margit-sziget Budapesten.

5 Házasságokkal megpecsételt szövetségi politikájában apja, IV. Béla magyar király előbb a lengyel Boleszlavhoz, később a halicsi (Halitsch) Leóhoz, majd a cseh Přemysl Ottokárhoz kívánta hozzáadni feleségül. Helyette testvérei: Jolánta, Konstanca és Kunigunda mentek férjhez. E házassági kapcsolatok később Margit – és más Árpád-házi szentek – tiszteletének terjedését segítették

6 Regényes életrajza: BÓLE 1944a., KLANICZAY Gábor 1994. 113.

7 MÁLYUSZ 1933., MEZEY 1971., KLANICZAY Gábor 1994. 95-96.

8 MEZEY 1971. 293. A 13. században a kolduló rendi apáca kolostorokat a Flandriából kiinduló vallásos nőmozgalom, a beginizmus szelleme ihlette, amely az önként vállalt szegénység mellett a vallásos megigazulás egyik eszközének a cselekvő, másokon segítő munkás életet tekintette. BALINT 1977. 157.

A 20. századi szentté avatás

Boldog Margit avatási eljárását az I. világháború utáni években Szent Domo-kos rendje újjászervezte, ami 700 év után, 1943 nyarán sikerrel lezárult. Az eljárás hazai posztulátora és szervezője P. Bőle Kornél O.P. volt. Leányzarándoklatok, ima- és szentáldozási és misemondatási akciók szerveződtek az eljárás sikere érdekében, amelyek lényegében átfogták a magyar társadalom minden rétegét. A modern propaganda minden rendelkezésre álló eszközét (újság, rádió, szépirodalom, képzőművészet, film, stb.) igénybe vették a munka során.⁹

A levéltári anyag tartalmazza a hivatalos magyar és nem magyar nyelvű levelezéseket, a magánleveleket, az imameghallgatásokról szóló hosszabb-rövidebb beszámolókat, a folyamatot szervező P. Bőle Kornél¹⁰ OP feljegyzéseit, terveit, a korabeli, elsősorban hazai katolikus újságok és folyóiratok, valamint külföldi újságok cikkeinek kivágásait. A források révén nyomon követhetők a Margittal kapcsolatos történeti, irodalomtörténeti jellegű tudományos kutatások, de a művészeti alkotások is.

Az 1904- és 1944 között vezetett iktatókönyvek kvantitatív kiértékelése jól tükrözi a szentté avatás 20. századi folyamatának hullámvázát. Ezek szerint 1937-1938 és 1940, 1942 jelentette a csúcst, jól mutatva a magyar szentévek szerepét is az eljárási folyamatban.

Az imameghallgatások a tisztelet és a tisztelt személy hatékonyságának jelzői. Már az 1920-as évektől felbukkannak a levelezési anyagban, jelenlétük folyamatos. Mégis a legtöbb imameghallgatást jelző levél az 1930-1940-es évek fordulójáról származik, határozott jelzéseként annak, hogy a szentté avatásért indított társadalmi akciók ekkor érték el csúcspontjukat.

Formailag postai lapokról és borítékba zárt levelekről van szó.

Nagyon tanulságos, hogy a kor embere mit tekintett természetfölötti beavatkozásnak, azaz imameghallgatásnak, Boldog Margit közbenjárásának. Az imameghallgatásokat tartalmilag hat csoportba soroltam: 1. segítség betegségből felgyógyulásban, 2. imameghallgatás részletezés nélkül, 3. segítség mindennapi apró gondokban és bajokban, 4. segítség krízishelyzetekben, 5. megtérések Boldog Margit közbenjárására (=lelki gyógyulások), 6. jelenések és látomások, amelyekben Boldog Margit felbukkan.

Látjuk tehát, hogy széles nagyon a spektrum. Bár pontos statisztikát még nem tudtam, s egyelőre még nem is akarok készíteni, az látszik, hogy számszerűleg is legtöbb a betegségben való imameghallgatás. (Maguk a levélírók is gyakran minősítették az imameghallgatás esetét. Ezért csak részben az elemző

⁹ Részletesen lásd: BARNA 2013., 2014a.

¹⁰ Bőle Kornél, OP (Várpalota, 1887 - Pannonhalma, 1961) hitszónok, lelki író. 1904-ben lépett be a domonkos rendbe. 1910-ben szentelték pappá. 1950-ig, a szerzetesrendek kommunizták általi feloszlásáig, a budapesti rendházban dolgozott. Művei között fontosak a Boldog Margit tiszteletét elmélyítő, szentté avatását előmozdító kiadványok: *Árpádházi B. Margit*. Budapest, 1923. - *Árpádházi B. Margit szenttéavatási ügye és a legősibb Margit legenda*. Budapest, 1937. - *Árpádházi Szt. Margit szenttéavatási bullája*. Pécs, 1944. - *Árpádházi Szent Margit*. Budapest, 1944. - *Gyöngyvirágok és margaréták Árpádházi Szt. Margit oltárán*. Szerk. Budapest, 1944. - *Gyöngyfüzér*. Kis imakönyv Árpádházi Szt. Margit tiszteletére. Összeáll. Budapest, 1944. - *Szent kilenced Árpádházi Szt. Margit tiszteletére*. Összeáll. Budapest, 1944.

szubjektív megítélése, hogy mit sorolt az apróbb bajokhoz és mit a krízishelyzetekhez.) Meglepően magas a nem részletezett, de a levélírók által krízishelyzetnek minősített, valamint a pontos megjelölés nélkül csak „imameghallgatásnak” jelzett eset. Okát nem tudom. Tartózkodás, visszafogottság, vagy valami más? Majd a mindennapi gondokban való közbenjárását említhetjük, és végül a jelenések, álomlátások említését, s csupán néhány esetben a lelki megtéréseket, illetve más vallásúak katolikus hitre térését. (Ez utóbbi talán azért is említésre méltó, mert jelzi, hogy az akciónak nem volt protestáns ellenes éle. Ugyanakkor azt tudjuk, hogy a szentté avatási eljárás visszhang nélkül maradt a protestáns egyházak körében.)

Ezeket 1942-ben kigyűjtötte és szelektálta Bőle Kornél: *Mirabilia 1929-1933, 1933-1940.*¹¹ (Bár még a későbbi évekből is vannak imameghallgatásokról beküldött levelek.) 1933-ig 142, 1933-ban 9, 1934-ben 5, 1936-ban 3, 1937-ben 11, 1938-ban 10, 1939-ben 5, 1940-ben ismét 5 imameghallgatásról olvashatunk. Vannak olyan leírások pl. 1930-ból, amelyek 1910-es és 01920-as évekbeli csodás eseményeket írnak le, hatására a domonkos rend által irányított szentté avatási propagandának.

A szentté avatási iratok között tehát közel kétszáz imameghallgatás, csodás gyógyulás leírása maradt fenn a 20. század elejétől az 1940-es évekig. Vajon ezekből mi olvasható ki? Milyen bajban és kiknek segített közbenjárásával Boldog Szent Margit?

Az előadás ezekre a kérdésekre próbál választ adni az imameghallgatásokat, a modern „mirákulumtörténeteket” tartalmazó levelek rövid elemzésével.

Tekintsük át röviden, hogy milyen helyzetben, bajban, gondban fordultak a levélírók Boldog Margit – lykor már Szent Margitnak nevezve – közbenjáró segítségéért!

I. Gondok, bajok, krízishelyzetek – imameghallgatások

1. Imameghallgatások betegségben

A levelekben megemlített bajok, betegségek azt jelzik, hogy nemcsak a leg súlyosabb daganatos betegségekben fordultak Boldog Margit közbejárásáért az emberek, hanem az apróbb balesetekben is, mint pl. az ujj elvágása, ami viszont nehézzé, vagy lehetetlenné tette a mindennapi munkát.

Gyakran olvassuk, hogy ígéretet, fogadalmat tettek arra, ha meghallgatásban részesülnek, akkor megírják az esetet Bőle Kornél posztulátornak, azaz ezáltal próbálnak hozzájárulni a szentté avatás sikeréhez. Máskor a fogadalom a saját hibák kijavítására, szent kilenced végzésére, Boldog Margit tiszteletének terjesztésébe való aktív bekapcsolódásra vonatkozik.

Milyen betegségekről van szó? Úgy látszik, hogy bármilyen testi baj említése előfordul: daganatos betegség, szívbetegség, gerincbetegség miatti fűzőviselés,

¹¹ VML SZDRI. BM. XII.5/c/7. *Mirabilia 1929-1933, 1933-1940*

reuma, aranyér, fogfájás, égési sebek, trombózis, gyakoriak a gyermekbetegségek, tüszős mandulagyulladás, torokfájás, nem részletezett betegségek (pl. „hosszú és reménytelen betegségből gyógyulás”).

Egy esetben olvasunk arról is, hogy a beteg asszony műtétjére egy Szent Margit éremmel ment be. Egy szegedi pap Margit ereklyével kéri a beteg hozzátartozóját összehozni. Egy diáklány pedig egy kis szentképről imádkozott betegségében Margithoz.

Van azután néhány levélíró, aki különböző időpontban írt levelekben számolt be Margit közbenjáró segítségéről. Találunk olyan leveleket, amelyeket a gyerekek nevében, kísérő levéllel ellátva, tanítójuk küldött el Bőle Kornélnak (Csongrád, Jászlady).

2. Krízishelyzetek

Ezekben az esetekben olyan helyzetekről olvashatunk, amelyekben az egyén egzisztenciálisan érzi magát veszélyeztetettnek, teljesen kiszolgáltatva a körülményeknek. Változatos helyzetek lehetnek ezek: állásvesztéstől való félelem, katonai behívó, ami állásvesztést okozhat, haragos testvérek kibékülése, rendbe lépés, gazdálkodó félelme a jégveréstől, Temesvárról menekült ügyvéd különböző vizsgálója, vagy egyszerűen csak „reménytelen esetek”, „csodával határos imameghallgatás”, „súlyos megpróbáltatása” egy üzletasszonynak, idős ember gyónásáért és áldozásáért fohászkodás.

Különleges dr. Lechner Jenő építész levele, amiben 1939-ben beszámol arról, hogy Boldog Margit közbejárásának tulajdonítja, hogy ő nyerte meg az 1938-as budapesti Eucharisztikus Kongresszus főoltárépítményére kiírt tervpályázatot. S ugyancsak Margitnak tulajdonította, hogy az esős időjárásban szétázott selyem díszletek a kongresszus megnyitásának napján a napos kissé szeles időben kiszáradtak kifeszültek, s hogy a jó idő a kongresszus végéig kitartott.

Kérésük meghallgatása esetére többen fogadalmat tettek az esemény megírására.

3. Imameghallgatás részletezés nélkül

Elég sok a részletezés, a konkrét megnevezés nélküli imameghallgatás említése. Több esetben védőszentjük közbenjárását kérték lányok, asszonyok. Meghallgatás esetére többen fogadalmat tettek gyónásra, áldozásra, szent kilenced végzésére, az eset leírására.

4. Imameghallgatás mindennapi apró gondokban

E csoportba a mindennapi élet apró bosszús helyzeteiben való imameghallgatások olvashatók, amiket a levélírók Boldog Margit közbenjárásának tulajdonítottak.

Ezek között több diák levelét találjuk, akik jobb érdemjegyért, jó vizsgajegyért, sikeres érettségiért kérik Margit közbenjárását. Mások elveszett tárgy, imakönyv megtalálásában kérik segítségét, egy árva lány szolgálati (cseléd) helyért könyörög, vagy pénzszűkében fordulnak Margithoz. De itt olvasunk veszélyesnek vélt utazás elmaradásáról.

5. Jelenések, látomások

Két esetben Szent Margit álombéli, vagy éjszakai megjelenéséről olvashatunk. Ennek kapcsán meggyógyultak, megtértek, lélekben egészségessé váltak.

Tanulságos, és a klasszikus mirákulumtörténetek jegyeit is viseli egy 1940-es levél, amit egy asszony küldött be Kámonból Bőle Kornélnak, leírva benne Szent Margitnak lánykorában történt megjelenését. Az éjszaka megjelenő Margit beszélt a hitetlen lányhoz. A jelenés után a jó illat még napokig érezhető volt a szobában.

6. Megtérések

A levelekben csupán egy-két katolikus hitre térésről olvashatunk. Egyik ilyen egy református férje megtéréseért, katolizálásáért imádkozó hatvani asszony. Egy dorogi asszony pedig a szüli tisztelet ellen vétőkért (4. parancs) kéri Boldog Margit közbenjárását.

II. Kiknek segített Boldog/Szent Margit?

A levélírók között a társadalom minden rétege, csoportja képviselve van: öreg és fiatal, falusi és városi, vidéki és fővárosi, kétkezi munkás és hivatalnok, sokféle értelmiségi szakma (orvos is sok!), valamint az arisztokrácia egy része. Ez jelzi, hogy a szent királylány tisztelete mely rétegeknél talált táptalajra. A Margit-kultusz a 19-20. századfordulón a történettudománytól és az irodalomtörténettől indult el, azaz a kutató értelmiségtől, majd az íróktól és költőktől. Ezt karolta fel Szent Domokos rendje, s tágabban a klérus. (A veszprémi, a szombathelyi püspök, a kalocsai érsek nagy támogatója volt az ügynek, de pl. az egri érsek elzárkózott az eljárás anyagi támogatásától.) A z 1920-as évektől főleg az iskolák, az iskoláskorú fiatalok körében vált népszerűvé. S maradt is így. Sorra alakultak a Szent Margit.

Ezt tükrözik a levelek is. Íróik többségükben városiak és értelmiségiek. Jelentős számban nők, asszonyok, kisebb számban férfiak.

Nehezen lehet meghatottság nélkül olvasni, hogy a mindennapi élet mennyi apró és nagyobb gondjában fordultak Boldog Margit közbenjárásáért az emberek. Az is tanulságos, hogy kinek mi számít krízishelyzetnek.

Az imameghallgatásokról szóló beszámolók jelzik, hogy Margit tiszteletének formái az egyéni vallási gyakorlatban nagyon változatosak lehetnek.¹²

Bár a katolikus és nem-katolikus sajtó révén a szentté avatás híre gyorsan terjedt, tanulságos, hogy szerzetesrendek tagjai (kalocsai iskolanővérek), egyháziak (plébánosok, lelképásztorok), kongreganisták, harmadrendi (ferences, karmelita) tagok szerepelnek a levélírók között. Egy levélíró rádióelőadás után kérte Boldog Margit közbejárását. Mindezek az információ terjedés csatornáit is jól jelzik. A sajtótermékekben közölt imameghallgatások legjobb propagálói voltak Margit közbejáró segítségének.

Az imameghallgatások dokumentációi lefedik az ország mindenkori területét, ami 1900-1944 között többször változott (pl. Aranyosmeggyes, Bácska,

¹² KORFF 1970. 130.

Balassagyarmat, Borszörcsök, Budafok, legtöbb Budapest, Cegléd, Csongrád, Debrecen, Dorog, Érsekújvár, Esztergom, Gyula, Hatvan, Hévízgyörk, Jászládány, Kámon, Kaposvár, Kassa, Kecskemét, Kunszentmárton, Marcali, Marosvásárhely, Mezőkövesd, Nagygencs, Nagykanizsa, Pécs, Pesterzsébet, Pozsony, Sopron, Szeged, Szekszárd, Szenc, Szombathely, Temesvár, Törökbálint, Törökszentmiklós, Vácduka, Vámosladány, Vízvár, Zombor). Így korjelző, hogy nagy számban olvashatók levelek az elcsatolt országrészekről is (Pozsony, Pöstyén, Csehszlovákia; erdélyi települések, Románia), ahová a családi kapcsolatokon keresztül, a tömegmédián keresztül juthattak el a hírek, s amelyek tartósan idegen megszállás alatt maradtak, s nem szabadultak fel 1938-1941 között sem. De érkezett levél Amsterdamból és Bécsből is, jelezvén a külföldre költözött fogadalomtevő személy ragaszkodását az ismert, magyar vallási és kegyességi keretekhez, magyar katolikus mivoltához.¹³

Az imameghallgatásokon keresztül a Szent megjelenik a térben és időben, ezáltal pedig megmutathatja hatalmát, potenciáját.¹⁴ A kitartó szervezőmunka, a kiterjedt imaakciók¹⁵ végül meghozták az eredményt: XII. Pius pápa 1943. július 23-án Rómában szentnek nyilvánította Boldog Margitot.

A szentté avatás elérte célját úgy is, hogy Margit tiszteletében a társadalom minden rétegében közösségeket szervezett, egy cél érdekében összefogta az embereket,¹⁶ elmélyítette a felelősségérzetet, értéket mutatott fel a fiatal korosztályok számára, erősítette a magyar történelmi tudatot. Nem a szervezőkön múlt, hogy ez a hatás nem állandósult, vagy nem tudott mély gyökereket eresztetni. Hiszen a szentté avatási ünnepek után pár hónappal már a front vonult keresztül Magyarországon, majd kezdetét vette a majdnem félévszázados szovjet megszállás, és a kommunista/szocialista elnyomás, amely különösen erősen sújtotta a római katolikus egyházat. A kultuszteremtés lendülete megtört. Ez a körülmény az eseményt szűk egyházi érvényességi körre szorította, kivirágzását lehetetlenné tette. Margit tisztelete a magyar nemzeti szentek történelmi tudatot formáló keretébe szorult vissza. Élő kultusza nincs. A 20. század első felének élő és erős kultuszát azonban jól mutatja a több száz imameghallgatás és csodás gyógyulás, ami sok embernek adta meg, adta vissza a hitet és a reményt.

Levéltári források

Vas Megyei Levéltár Szent Domonkos Rendi Iratok XII. 1-8.

13 VML SZDRI. BM. XII.5/c/7. 144/1932. KORFF 1970. 130-150.

14 BROWN 1993. 133.

15 BARNA 2014b.

16 BROWN 1993. 54-55.

Irodalom

BÁLINT Sándor

1977 *Ünnepi kalendárium I.* Január 18. Margit, Árpád-házi Szent Margit. Budapest, Szent István Társulat, 156-160.

BARNA Gábor

2013 Wie wird eine Heiligenverehrung aufgebaut? Die Bedeutung der gesellschaftlichen, politischen und religiösen Umstände bei der Heiligsprechung der heiligen Margarete (1242-1271) aus dem Arpadenhaus in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts. *Jahrbuch für Europäische Ethnologie. Dritte Folge 8 (2013)* Im Auftrag der Görres-Gesellschaft herausgegeben von Heidurn Alzheimer, Sabine Doering-Manteuffel, Daniel Drascek und Angela Treiber 2013, 101-144.

2014a Hogyan szerkeszük meg egy szent tiszteletét? A társadalmi igények, a politika és a megélt vallásosság szerepe Árpád-házi Margit szentté avatásában. In: BARNA Gábor – KERÉKES Ibolya (szerk.) *Vallás, egyén, társadalom.* SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 163-205.

2014b Szent Margit ima-akciók a 20. század első felében. In: BARNA Gábor – POVEDÁK Kinga (szerk.) *Lelkiségek, lelkeségi mozgalmak Magyarországon és Kelet-Közép-Európában.* SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 208-223.

BŐLE Kornél

1937 *Árpád-házi Boldog Margit szenttéavatási ügye és a legősibb latin Margit-legenda.* A Szent István Akadémia Hittudományi-Bölcsészettudományi Osztályának felolvasásai II. kötet. 1. szám. Budapest.

1944 *Gyöngyvirágok és margaréták Árpád-házi Szent Margit oltárán. Születése 700 éves jubileumának és szenttéavatásának ünneplése.* Budapest, Credo kiadása.

Brown, Peter

1993 *A szentkultusz kialakulása és szerepe a latin kereszténységben.* Budapest, Atlantisz. 10-17.

KLANICZAY Gábor

1994 A női szentség mintái Közép-Európában és Itáliában. In: *Szent Margit legendái és stigmái.* Irodalomtörténeti füzetek 137. Budapest, Argumentum Kiadó, 93-253.

KORFF, Gottfried

1970 *Heiligenverehrung in der Gegenwart.* Tübingen, Tübinger Vereinigung für Volkskunde E.V.

MÁLYUSZ Elemér

1933 Árpád-házi Boldog Margit. A magyar egyházi műveltség problémája. In: *Emlékkönyv Károlyi Árpád születése nyolcvanadik fordulójának ünnepére.* Budapest, 341-384.

MEZEY László

1971 Árpád-házi Szent Margit lelkiségének forrásai. *Vigilia XXXVI.* 5. szám 291-296.